

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

FƏRDİ MƏLUMATLARIN QORUNMASININ BEYNƏLXALQ VƏ MİLLİ HÜQUQİ ASPEKTLƏRİ

İxtisas: 5603.01 – “Beynəlxalq hüquq; insan hüquqları”

Elm sahəsi: Hüquq

İddiaçı: Araz Gülmirzə oğlu Poladov

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

Bakı - 2021

Dissertasiya işi Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin “İnsan hüquqları və informasiya hüququ” UNESCO kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbərlər: hüquq elmləri doktoru, professor
Əmir İbrahim oğlu Əliyev
hüquq elmləri doktoru, professor
Leonid Dmitriyeviç Timçenko

Rəsmi opponətlər: hüquq elmləri doktoru, professor
Rustam Şamilyeviç Davlətqildəyev
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Heydər Dəmir oğlu Qəmbərov
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Zaur Hübət oğlu Əliyev

Bakı Dövlət Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən FD 2.44
Dissertasiya şurası

Dissertasiya şurasının sədri: hüquq elmləri doktoru, dosent
_____ **Turqay İmamqulu oğlu Hüseynov**

Dissertasiya şurasının
elmi katibi: hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
_____ **Əlizadə Qurbanəli oğlu Məmmədov**

Elmi seminarın sədri: hüquq elmləri doktoru, professor
_____ **Rüstəm Fəxrəddin oğlu Məmmədov**

DİSSERTASIYANIN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Elmi və texnoloji tərəqqi avtomatlaşdırılmış şəkildə işlənən məlumatların həcmnin əhəmiyyətli dərəcədə artmasına səbəb olmuşdur. Bununla yanaşı, insanların fərdi məlumatlarını ehtiva edən informasiyanın işlənməsi ilə əlaqəli ictimai münasibətlər də dinamik inkişaf edir. Bu münasibətlər isə obyektiv olaraq hüquqi tənzimlənməyə ehtiyac duyur.

İnformasiya texnologiyalarının geniş yayılması və tətbiqi, məlumatların avtomatik işlənməsi üsulları, dünyanın hər yerindən əldə olunmasını praktiki olaraq mümkün edən qlobal informasiya sistemlərinin formalaşması - bunlar rəqəmsal dövrün inkişaf edən real xüsusiyyətləridir. Bir tərəfdən, məlumatlara sərbəst girişin bütün üstünlükləri birbaşa vətəndaşlara məlumat azadlığına dair əsas, demokratik hüquqlardan birinin həyata keçirilməsini təmin edir və genişmiqyaslı avtomatlaşdırılmış məlumat bazalarının saxlanması müxtəlif hazırlıq və qərar qəbul etmə proseslərini əhəmiyyətli dərəcədə optimallaşdırmaqla yanaşı, həm də vətəndaşların rəqəmsal bazarın xidmətlərinə çıxışını asanlaşdırır. Bura kredit kartlarından biometrik portret yaratmağa və mümkün xəstəlikləri proqnozlaşdırmağa qədər olan xidmətlər daxildir. Digər tərəfdən, dövlət orqanları, biznes və ictimai təşkilatlar tərəfindən fərdi məlumatların geniş yayılması, şəxslərin bir insanın şəxsi həyatına icazəsiz müdaxilə riskini əhəmiyyətli dərəcədə artırır, onun əsas təbii hüquqlarından birinin, yəni şəxsi toxunulmazlıq hüququnun pozulması təhlükəsi yaradır. Hüquq ədəbiyyatında qeyd edilir ki, şəxsi toxunulmazlıq hüququ fərdi məlumatların qorunması hüququ ilə kəşifir, lakin eyni deyillər və əhəmiyyətli şəkildə fərqlənirlər¹. Vətəndaşa heç bir məlumat vermədən onun fərdi məlumatlarının emalı və istifadəsi isə şirkətin və ya təşkilatın işində düzgünlüyün və

¹ Савельев, А.И. Научно-практический постатейный комментарий к Федеральному закону «О персональных данных». – М.: – 2017, – с. 31–39.

şəffaflığın təmin olunması ilə bağlı ciddi şübhələr yarada, e-dövlət-vətəndaş və işçi-şirkət münasibətlərinə ciddi zərbə vura bilər².

Hazırda Azərbaycan Respublikasında (AR) informasiya cəmiyyətinin formalaşması prosesində şəxsiyyətin maraqlarını, hüquq və azadlıqlarını təmin etmək dövlətin əsas vəzifələrindəndir. Müasir informasiya texnologiyalarından, xüsusən də böyük informasiya (Big data) texnologiyaları, bulud texnologiyası, əşyaların interneti, süni intellekt və digərlərinin geniş tətbiqi həyatımıza rahatlıq və vaxta qənaət gətirməklə yanaşı, nəzarətsiz informasiya toplama və işlənmə təhdidi kimi yeni problemlər və təhlükələr də yaradır. Bundan əlavə, fərd haqqında potensial olaraq mənfi və ya arzuolunmaz bir şəkildə istifadə edilə bilən məlumatların toplanması və realizəsi problemləri yaranır. Beləliklə, fərdi məlumatların qorunması, bir şəxsin informasiya təhlükəsizliyini təmin etməyə yönəlmiş hüquqi statusunun daha vacib bir elementinə çevrilir.

Qeyd etmək lazımdır ki, Avropa İttifaqı (Aİ) ölkələrində və Amerika Birləşmiş Ştatlarında (ABŞ) fərdi məlumat subyektlərinin hüquqlarının pozulmasına dair mübahisələrə dair artıq formalaşmış bir məhkəmə təcrübəsi vardır. İnsan hüquqları və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyası, Fərdi Məlumatların avtomatlaşdırılmış işlənməsi zamanı fiziki şəxslərin hüquqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Şurasının (AŞ) Konvensiyası, Əsas hüquqlar haqqında Aİ Xartiyası və Fərdi məlumatların qorunması haqqında Aİ-nin Ümumi Reqlamenti kimi sənədlər Avropa qitəsində fərdi məlumatların qorunması üçün hüquqi tənzimləmə mexanizminin formalaşmasında əsas vasitələrdir. Eyni zamanda, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi (İHAM) və Aİ-nin Məhkəməsinə təqdim olunan mübahisəli məsələlər əsasında qanunvericilik, hüquq tətbiqetmə və məhkəmə praktikası əsas hüquq və azadlıqların qorunması sahəsində ortaq Avropa təcrübəsini formalaşdırmışdır. İnformasiya hüququ sferasında nüfuzlu mütəxəssislərdən sayılan

² Əliquliyev, R.M., Ələkbərova, İ.Y. Elektron dövlət mühitində vətəndaşların sosial kreditinin fərdi məlumatlar əsasında qiymətləndirilməsi: problemlər və perspektivlər // İnformasiya cəmiyyəti problemləri, – 2019, № 1, –s. 3-13.

Abraham L.Nyuman, Samuel D.Uorren və Luis Brendays və digər tədqiqatçılar fərdi məlumatların qorunması üzrə Avropa yanaşmasını vahid, sistemli, bütöv, ardıcıl və etibarlı doktrina kimi qiymətləndirirlər^{3 4 5}.

Digər qlobal problemlərdən (məsələn, ətraf mühit, terrorla mübarizə, qida təhlükəsizliyi) fərqli olaraq, məlumatların qorunması geniş subyektlər dairəsinin (məlumat emalçıları, məlumat subyektləri, tənzimləyici orqanlar və s.) birlikdə iş birliyini əhatə edən daha vahid bir yanaşmanı tələb edir⁶. Məhz bu mənada beynəlxalq hüquqi tənzimləmə məsələsi aktuallaşır. Fərdi məlumatların qorunması sahəsində nüfuzlu mütəxəssislərdən olan Kristofer Kuner qeyd edir ki, məlumatların qorunması üçün qlobal bir hüquqi bazanın qurulması üçün ən azı aşağıdakı suallara cavab verilməlidir: Hüquqi əməkdaşlığın forması necə olmalıdır? Mövcud bir alətdən istifadə edilməli, yoxsa yenisi hazırlanmalıdır? Bir vasitə üçün əsas olacaq standartlar hansılardır? İş əlaqələndirən qurum kim olmalıdır? Mexanizmin fəaliyyət dairəsi nə qədər geniş olmalıdır?⁷

AR Konstitusiyasının 32-ci maddəsinin üçüncü hissəsində qeyd edilən "öz razılığı olmadan kimsənin şəxsi həyatı haqqında məlumatın toplanılmasına, saxlanılmasına, istifadəsinə və yayılmasına yol verilmir" ifadəsi vacib bir qayda ehtiva edir. AR tərəfindən "İnformasiya, informasiyalaşdırma və məlumatın qorunması haqqında", "Fərdi məlumatlar haqqında" və s. qanunlar

³ Newman, A.L. What the "Right to Be Forgotten" Means for Privacy in a Digital Age // – Science. – 2015. Vol. 347. No. 6221. – p. 507–508.

⁴ Warren, S.D. The Right to Privacy / S.D.Warren, L.D.Brandeis // Harvard Law Review, – 1890. Vol. 4. No. 5, – P. 193–220.

⁵ Reyers, C.L. The US Discovery – EU Privacy Directive Conflict: Constructing a Three – Tiered Compliance Strategy // Duke Journal of Comparative & International Law, – 2009. Vol. 19. No. 2, – pp. 357-387.

⁶ Bennett, C. Application of a Methodology designed to Assess the Adequacy of the Level of Protection of Individuals with regard to Processing Personal Data: Test of the Method on Several Categories of Transfer. European Commission Tender No. XV/97/18/D, September 1998.

⁷ Kuner, C. An International Legal Framework for Data Protection: Issues and Prospects // Computer Law & Security Review, – January 24, 2009, Vol. 25, – pp. 307-317.

qəbul edilərək, nəzərdən keçirilən yeni yaranan informasiya mühiti də diqqətdən kənar saxlanmamışdır. Bununla yanaşı, fərdi məlumatların qorunması üçün hərtərəfli bir hüquq sisteminin formalaşdırılması prosesi başa çatmış hesab edilə bilməz, bu mənada, beynəlxalq və milli qanunvericiliyə əsaslanaraq yuxarıda göstərilən məsələlərin qabaqcıl xarici ölkələrdəki vəziyyətin öyrənilməsi ilə bərabər təhlilinin aparılması aktuallığı da müəyyən edilməlidir.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Tədqiqatın obyektini fərdi məlumatların qorunması üzrə beynəlxalq və dövlətdaxili hüquqi sferada meydana çıxan ictimai münasibətlər təşkil edir. Tədqiqatın predmetini fərdi məlumatların qorunması sahəsində beynəlxalq hüquqi aktlar, beynəlxalq təşkilatların qərar və qətnamələri, beynəlxalq məhkəmə orqanlarının qərarları, ABŞ və Aİ dövlətlərinin qanunvericiliyi, AR qanunvericiliyində təsbit olunan hüquq normaları təşkil edir.

Mövzunun elmi işlənmə dərəcəsi. Əhəmiyyətli sayda mənbələrin tədqiqi fərdi məlumatların qorunması probleminin hüquqi aspektlərinin hələ də hərtərəfli öyrənilmədiyini və bu səbəbdən geniş müqayisəli bir araşdırma tələb edildiyini bildirməyə imkan verir. Bir tərəfdən informasiya texnologiyaları sahəsindəki, digər tərəfdən hüquq elmləri sahəsindəki mütəxəssislər tərəfindən fərdi məlumatların qorunmasının araşdırılmasında doktrinal yanaşmaların müqayisəli təhlili bəzi istiqamətlərdə aparılsa da, bu dissertasiya tədqiqatı üzrə qoyulan problemlər, o cümlədən AR praktikasında hüquqi araşdırmalar demək olar ki aparılmamışdır.

Dissertasiya işində beynəlxalq hüquq, insan hüquqları, informasiya problemləri sferasında tədqiqat apararı bir sıra yerli alimlərin – Ə.İ.Əliyev, L.H.Hüseynov, R.F.Məmmədov, Z.A.Əsgərov, A.İ.Mustafayeva, V.Ə.Qasımov, R.M.Əliquliyev, M.Q.Əkbərov, S.T.Məcidi, R.Ş.Mahmudova, E.A.Əliyev, G.A.Rzayeva, Z.Q.Cəbrayilova; əcnəbi alimlərdən, ilk növbədə, rus ailmlərindən İ.L.Bacılo, V.A.Kopılov, V.N.Lopatin, V.A.Pojilix, M.M.Rassolov, A.A.Fatyanov, M.A.Fedotov, A.Pazyuk, M.Sokolova, V.D.Elkin, V.M.Baranova, M.Başlıkova, E.Brodskiy, M.Y.Yemelyannikova, K.A.Zanina, N.G.Belqorodtseva, İ.A.Velder, A.V.Dvoretzkiy, A.V.Kuçerenko, N.İ.Petrikın, O.B.Prosvetova,

Y.S.Telina, A.S.Fedosin; Qərbi Avropa və Amerikalı alimlərindən R.Uolters, S.D.Uorren, L.D.Brendays, M.Lend, A.F.Uestin, D.A.Solove, J.Uitman, D.M.Visente, L.Feyiler, E.Brauer, M.Zalnirut, P.Fişer, C.Kuner, C.Hoffman, A.C.Evans, M.Ouen, S.Qutvirt, F.Biqnami, M.Medina, M.Bakhoum, D.Kamarinou, J.Drexel, J.Dumas, J.Hölzel, B.Valtisson, J.F.Albrext, J.Stoddart, A.L.Gardner, P.Van den Bulk, E.A.Salami, F.Boexm, D.Grey, N.Terri, M.J.Blanke, L.Sotto, S.Hodjes, M.U.Brennan, C.L.Reyers və başqalarının məsələni hansı səviyyədə və hansı istiqamətdə təhlil etdikləri müqayisəli şəkildə araşdırılmışdır.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Dissertasiya işinin əsas məqsədi fərdi məlumatların qorunması sahəsində Aİ, ABŞ və inkişaf etmiş dövlətlərin təcrübəsinin təhlili əsasında AR-in müvafiq sferada qanunvericiliyinin nəzəri və praktiki problemlərini üzə çıxarmaq və təkmilləşdirilməsi yollarını müəyyən etməkdir. Bundan əlavə, dissertasiya tədqiqatının məqsədi fərdi məlumatların qorunmasını təmin edən qanunvericiliyin inkişafı və təkmilləşdirilməsi üçün elmi əsaslandırılmış təkliflər hazırlamaqdır.

Qeyd edilən məqsədlərə nail olmaq üçün tədqiqat işində aşağıdakı vəzifələr müəyyən edilmişdir:

- Fərdi məlumatlarla işləyərkən hüquqi bazanın formalaşması və şəxsi toxunulmazlıq hüququ, şəxsi və ailə sirləri hüququnun inkişafının tarixi aspektlərini nəzərdən keçirmək;

- Fərdi məlumatların hüquqi mahiyyətini və şəxsiyyətin hüquq və azadlıqları ilə əlaqələrini və hər şeydən əvvəl, şəxsi və ailə sirləri ilə əlaqələrini müəyyənləşdirmək;

- Beynəlxalq və milli səviyyədə fərdi məlumatların qorunması hüququnun formalaşması və inkişafının əsas nəzəri və tətbiqi problemləri barədə elmi ədəbiyyatda mövcud olan fikirləri ümumiləşdirmək, sistemləşdirmək;

- Fərdi məlumatların qorunması sahəsində ayrı-ayrı xarici dövlətlərin (Aİ dövlətləri, ABŞ) təcrübəsinə müqayisəli və geniş şəkildə öyrənmək, bu sahədə mövcud tendensiyaları müəyyənləşdirmək və onlardan AR dövlət orqanlarının fəaliyyətində

istifadə imkanlarını müəyyənləşdirmək;

- Fərdi məlumatların qorunması sahəsində ictimai münasibətləri tənzimləyən nisbətən müstəqil bir tənzimləmə kompleksinin formalaşması üçün ilkin şərtləri müəyyənləşdirmək, AR hüquq sistemindəki yerini və rolunu müəyyənləşdirmək;

- AR-də fərdi məlumatların qorunmasını tənzimləyən məsələləri müəyyən edən qüvvədə olan sahəvi qanunvericiliyin normaları, eyni zamanda fərdi məlumatların müdafiəsinin konstitusion əsaslarının araşdırılması;

- AR-də fərdi məlumatların qorunması sahəsində ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsinin, habelə bu fəaliyyətin maddi, təşkilati və texniki dəstəyinin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər hazırlamaq;

- Fərdi məlumatlarla bağlı qaydaların pozulmasına görə hüquqi məsuliyyət müəyyən edən normaları (mülki, cinayət) təhlil etmək və mövcud beynəlxalq təcrübə ilə onların təkmilləşdirilməsi üçün tövsiyələr vermək;

- AR-də fərdi məlumatların qorunması üzrə milli qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi imkanlarının üzə çıxarılması məqsədilə qüvvədə olan beynəlxalq və milli qanunvericiliyinin müqayisəli-hüquqi təhlilinin aparılması;

- Fərdi məlumatların qorunması sahəsində AR qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi üzrə konkret təkliflərin və tövsiyələrin irəli sürülməsi.

Tədqiqatın elmi yeniliyi onunla əlaqələndirilməlidir ki, hazırkı tədqiqat işi fərdi məlumatların qorunması hüququnun ümumi inkişaf və fəaliyyət qanunauyğunluqlarının öyrənilməsinə həsr olunmuş ilk tədqiqat işidir. Tədqiqat işi çərçivəsində ilk dəfə olaraq, fərdi məlumatların qorunması ilə əlaqəli ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsində mövcud tendensiyaları müəyyənləşdirən beynəlxalq hüquq normaları və müxtəlif dövlətlərin milli qanunvericilik və məhkəmə təcrübəsi müqayisəli təhlil edilmiş; AR-də fərdi məlumatların qorunması institutunun və baza elementlərinin formalaşması üçün ilkin şərtlər açıqlanmış, bu hüquq sahəsinin AR

hüquq sistemindəki rolu və yeri müəyyənləşdirilmiş, kompleks xarakteri və sahələrarası əhəmiyyəti əsaslandırılmış; fərdi məlumatların qorunmasının məqsədi və müvafiq subyektiv hüququn nəzəri və hüquqi məzmunu aydınlaşdırılmış; doktrinal səviyyədə fərdi məlumatların qorunması ilə əlaqəli hüquqi münasibətlərin xüsusiyyətləri açıqlanmış; nəzərdən keçirilən ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsində boşluqlar və kolliziyalar aşkar edilmiş; fərdi məlumatların qorunması sahəsində ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsini təkmilləşdirmək üçün təkliflər hazırlanmışdır.

Müdafiəyə çıxarılan əsas elmi müddəalar. Tədqiqatın elmi yeniliyini özündə ifadə edən aşağıdakı yeni elmi müddəalar müdafiəyə təqdim olunur:

1. ABŞ və Qərbi Avropa ölkələrində “şəxsi toxunulmazlıq hüququ” əvəzinə “şəxsi həyat hüququ” (privacy) anlayışından istifadə olunur. Xarici ölkələrin hüquq elmində şəxsi həyat hüququnun məzmununun müəyyənləşdirilməsində vahid yanaşma mövcud deyildir, lakin praktikada bir neçə istiqamət formalaşmışdır. "Yazılı" konstitusiyaya sahib olan ölkələrdə şəxsi həyat hüququ şərəf, ləyaqət, şəxsi və ailə həyatı, intim həyat, ad, soyadı, səs və obraz, mənzil toxunulmazlığı, mesajların məxfiliyi (poçt, teleqraf və telefon əlaqələri (danışıqlar), siyasi, fəlsəfi, dini və digər baxışların sirri, peşə sirri kimi elementləri özündə cəmləşdirir. Anqlosakson hüquq sistemi ölkələrində şəxsi həyat hüququ ümumiyyətlə "tək qalmaq hüququ" (məsələn, Böyük Britaniya) və ya "sərbəst buraxılmaq hüququ" (məsələn, ABŞ) kimi başa düşülür. Məhkəmə qərarları kontekstində bu hüquq rəhbərlik, ev və ofis sahələrinin toxunulmazlığı, ətraf mühitin qorunması, fiziki toxunulmazlıq, ittihamların haqsızlığından qorunma, cinsi davranış azadlığı, hər kəsin müstəqil olmaq hüququ, habelə dövlətin şəxsin özəl münasibətlərinə və ya fəaliyyətlərinə müdaxiləsindən qorunan bir sıra fərqli hüquqları əhatə edir.

2. Müvafiq sferada uzunmüddətli tarixə, məhkəmə və normativ təcrübəyə malik dövlətlərlə yanaşı, AR də daxil olmaqla Postsovet məkanında, müasir şəraitdə, predmet əlamətinə görə fiziki şəxslərin fərdi məlumatlarının qorunması ilə əlaqəli ictimai münasibətləri tənzimləyən

müxtəlif xarakterli hüquqi normaların birləşdirildiyi nisbətən müstəqil bir normativ kompleksin hüquq sistemində ayrıca bir sahə kimi formalaşması və inkişafı üçün ilkin şərtlər mövcuddur. Məsələ burasındadır ki, Qərbi Avropa ölkələrinin hüquq sisteminin fərqli olaraq, Postsovet məkanı ölkələrində fərdi məlumatların qorunması hüququ subyektiv hüquqdan çox, hüquq institutu kimi formalaşmışdır. Hüquq sistemində, beynəlxalq publik və xüsusi hüquq normalarına, habelə konstitusiya, inzibati, mülki, cinayət, əmək, informasiya və milli hüququn digər sahələrinə əsaslanan kompleks bir hüquqi institut - "fərdi məlumatların qorunması institutu" formalaşmışdır.

3. Fərdi məlumatların qorunması ilə bağlı məsələlərin hüquqi tənzimlənməsi bu hüququ informasiya cəmiyyətində yaşayan bir şəxsin fundamental hüquqlarından biri kimi qəbul edir, lakin şəxsi toxunulmazlıq hüququndan müəyyən qədər fərqli olaraq başa düşülməsinə əsaslanır. Bu hüquqların hər biri spesifik xüsusiyyətlərə malikdir, bunların birgə istifadəsi şəxsin mənafeələrinin qorunması mexanizmini təkmilləşdirir. Hər iki hüquq hüquqi tənzimləmənin zəruriliyinə, məlumatların qanuni məqsədli istifadəsi prinsiplərinə, pozulmuş hüquqların adekvat və effektiv hüquqi qorunması metodlarının mövcudluğuna əsaslanır. Məzmununda müəyyən əsaslı fərqlər olsa da, hər iki hüquq birlikdə və müqayisəli yanaşma tələb edilir.

4. 2018-ci ilin mayından qüvvəyə minmiş Fərdi Məlumatların qorunması üzrə Aİ-nin Ümumi Reqlamenti Aİ-də əsas insan hüquq və azadlıqlarının, xüsusən şəxsi həyatın qorunması, o cümlədən Əsas hüquqlar haqqında Aİ Xartiyasında və Aİ-nin fəaliyyət göstərməsi haqqında Müqavilədə təsbit edilmiş fərdi məlumatların qorunması hüququ ilə bağlı öhdəliklərini təsdiqlədi. Eyni zamanda, İttifaqın fərdi məlumatların maneəsiz hərəkətinin iqtisadi əlaqələrin inkişafında əsas olduğu vahid daxili bazar yaratmaq məqsədinə çatmağı sürətləndirməyə hazır olması ön plana çəkilmişdi. Ümumi Reqlament nəinki bütün üzv-dövlətlər üçün qaydaları birləşdirir, eyni zamanda 95/46/EC sayılı Məlumat qoruma Direktivi dövründə üzv-dövlətlər arasında mövcud olan tənzimləyici ziddiyyətləri aradan qaldırır, həmçinin hüquqi şəxslərə konfidensial məlumatlarına tam nəzarət etmək imkanı verir. Bundan əlavə, fərdi məlumatların qorunması ilə

bağlı Aİ qanunvericiliyində islahatlar nəticəsində tətbiq olunan dəyişikliklər nəzərə alınan prinsipləri informasiya texnologiyaları sahəsinin hazırkı inkişaf səviyyəsinə uyğunlaşdırmışdır. Bununla birlikdə, onların praktiki həyata keçirilməsinin nə qədər səmərəli olacağı barədə də müsbət fikirlər söyləmək olar.

5. Hazırda Avropa məkanında fərdi məlumatların qorunmasının dəqiq bir sistemi formalaşmışdır ki, bu da onların yalnız Aİ üzv-dövlətlərinə deyil, üçüncü ölkələrə də ötürülməsinə imkan verir. Aİ ilə ABŞ arasında mövcud olan və fərdi məlumatların qorunması sahəsində qarşılıqlı fəaliyyət bu sahədə son nailiyyətləri əks etdirir və digər üçüncü ölkələrlə fərdi məlumatların qorunması sferasında əməkdaşlığın inkişafı üçün bir modelə çevrilməlidir.

6. Fərdi məlumatların qorunmasının hüquqi təminatı sahəsində müasir beynəlxalq təcrübənin, həmçinin ayrı-ayrı ölkələrin təcrübəsinin təhlili, fərdi məlumatların qorunması ilə əlaqəli ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsinə ümumi (dövlətüstü) yanaşmaların formalaşmasında və onların dövlət-hüquqi qorunmasının beynəlxalq standartlarında ifadə olunan və bu sahədə universallığın inkişafına doğru davamlı bir tendensiyanın inkişafını qeyd etməyə əsas verir. Müvafiq sferada beynəlxalq standartlar fərdi məlumatların qorunması üçün hüquqi mexanizmlər yaradan AR qanunvericiliyinin və hüquq tətbiqi təcrübəsinin inkişafında hüquqi bir rəhbər (və ya prinsip) rolunu oynayır.

7. Fərdi məlumatların qorunması sahəsində AR-in qüvvədə olan qanunvericiliyinin təhlili bizə fərdi məlumatların işlənməsi və qorunmasını tənzimləyən hüquq normalarının bir çox hüquq sahələri daxilində olduğunu söyləməyə əsas verir. Fərdi məlumatlar haqqında AR Qanunu istifadə olunan məlumatların həcmindən asılı olmayaraq fərdi məlumatlar sahəsində münasibətləri tənzimlədiyindən fərdi məlumatlar sferasında yaranan münasibətlərin sahələrarası nizamlanması üçün zəmin yaradır. Onun əsas vəzifəsi bu sahədə vətəndaşların hüquqlarını, bu məlumatları işləyən və istifadə edən şəxslərin hüquq və vəzifələrini qorumaqdır. Bu fakt subyektlərin fərdi məlumatlarının işlənməsindən yaranan ictimai münasibətlərin onlarla əlaqəli olan müxtəlif sahəvi hüquq

normaları ilə tənzimləndiyini göstərir.

8. İnformasiya texnologiyalarının sürətlə inkişaf etdiyi, innovativ dəyişikliklərin intensiv xarakter aldığı və ən əsası da e-dövlət quruculuğu prosesində şəxsi xarakterli konfidensial məlumatların qorunmasının kifayət qədər qənaətbəxş səviyyədə olmaması qənaəti ümumiyyətlə mövcud normativ hüquqi aktlar sisteminin təsir qabiliyyətini xarakterizə edir və bununla əlaqədar olaraq AR-də fərdi məlumatlarla iş sahəsində hüquqi bazanın inkişaf etdirilməsinə obyektiv ehtiyac olduğuna dəlalət edir. Bu zaman bir sıra normativ-hüquqi aktların qəbul edilməsi zəruriliyi, o cümlədən mövcud qanunvericiliyə yeni hüquq normalarının əlavə edilməsi və dəyişdirilməsinə dair müddəalar nəzərdən keçirilməlidir.

Tədqiqatın metodları. Tədqiqatın metodoloji əsasını dialektik idrak metodu, tədqiq olunan problemə tarixi, sistemli, kompleks, hədəf yanaşmaları, həmçinin idrakın xüsusi metodları təşkil edir. Eyni zamanda, formal-məntiqi, formal-hüquqi, müqayisəli-hüquqi, habelə mücərrədləşdirmə, modelləşdirmə və s. metodlarından da istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın nəzəri və praktiki əhəmiyyəti. Dissertasiya tədqiqatının nəticələrindən və müddəalarından bu sahədə hüquqi-nəzəri əsasların hərtərəfli öyrənilməsində; AR-də fərdi məlumatların qorunması ilə əlaqəli ictimai münasibətlərin hüquqi tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş normayaradıcılıq fəaliyyətində; hüquq nəzəriyyəsi, insan hüquqları, informasiya hüququ, həm də sahəvi hüquq elmləri çərçivəsində fərdi məlumatların qorunması problemlərinə həsr olunmuş fundamental və tətbiqi tədqiqatlarda; həmçinin informasiya təhlükəsizliyi və fərdi məlumatların qorunmasını təmin edən sahələrdə mütəxəssislərin hazırlanması prosesində istifadə edilə bilər.

Aprobasiyası və tətbiqi. Tədqiqat işinin əsas müddəaları müəllifin dissertasiya mövzusu üzrə AR və Ukraynanın nüfuzlu elmi jurnallarında, o cümlədən beynəlxalq elmi konfransın materiallarında müxtəlif dillərdə (azərbaycan, ingilis və rus) dərc etdirdiyi elmi əsərlərdə öz əksini tapmışdır.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı.

Dissertasiya işi Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsinin “İnsan hüquqları və informasiya hüququ” UNESCO kafedrasında yerinə yetirilmiş, müzakirə edilərək müdafiəyə tövsiyə edilmişdir.

Tədqiqat işinin strukturu. Tədqiqat işi struktur baxımından giriş, beş fəsil, nəticə və istifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Dissertasiya işinin Titul səhifəsi 322, Mündəricatı 1596, Girişi 28078, Əsas məzmunu 214524, Nəticəsi 11220, İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı 21165 işarə olmaqla, ümumilikdə 276905 işarədən ibarətdir.

DİSSERTASIYANIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın **Giriş** hissəsində mövzunun aktuallığı, işlənmə dərəcəsi əsaslandırılır, məqsəd və vəzifələri, tədqiqatın metodları, müdafiəyə çıxarılan müddəalar müəyyənləşdirilir, tədqiqatın elmi yeniliyi, nəzəri və praktiki əhəmiyyəti, tədqiqat işinin aprobasiyası və tətbiqi, dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı, dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi və işarə ilə ümumi həcmi haqqında məlumat təqdim edilir.

Birinci fəsil “**Fərdi məlumatların qorunmasının mahiyyəti və müasir hüquqi problemləri**” adlanır və üç paragrafdan ibarətdir.

Birinci paragrafda şəxsi toxunulmazlıq hüququnun yaranması, anlayışı və hüquqi müdafiə mexanizmləri araşdırılır.

Müasir konstitusiyaya hüququ doktrinasına görə insan, onun hüquq və azadlıqları ən yüksək dəyər kimi qəbul edilir. Şəxsi həyatın toxunulmazlığı hər bir vətəndaşın bur cür əsas, konstitusion hüquqlardan biridir. Onun əsas məzmunu hər hansı bir insanın, üçüncü tərəflərin, o cümlədən dövlətin səlahiyyətli orqanlarının və vəzifəli şəxslərinin həmin insanın şəxsi həyatına müdaxiləsindən müəyyən müdafiənin olmasıdır.

Anqlosakson hüquq sistemi ölkələrində, ənənəvi olaraq, konstitusiyalarda şəxsi həyat hüququnun mövcudluğu birbaşa göstərilir. İngiltərədə yazılı bir konstitusiyaya yoxdur və bu hüquq məhkəmə presedentlərinə əsaslanaraq çox məhdud bir şəkildə təmin edilir.

ABŞ-da vəkil Samuel D. Uorren və Luis Brendays tərəfindən yazılmış Harvard Hüquq İcmalının 15 dekabr 1890-cı il tarixli sayında

dərc edilmiş "Şəxsi həyat hüququ" adlı məqalə ABŞ-da adıçəkilən hüququn ilkin əsası kimi də qəbul edilir. Şəxsi həyat hüququ konsepsiyasının inkişafında ABŞ Ali Məhkəməsinin şəxsi toxunulmazlığın qoruması mənasında ölkə qanunlarını şərh edən bir sıra presedentlərinin də əhəmiyyətini qeyd etmək zəruridir. ABŞ Konstitusiyasında şəxsi toxunulmazlıq hüququ açıq şəkildə göstərilməsə də, Ali Məhkəmə öz qərarlarında müəyyən etmişdir ki, ölkə Konstitusiyasına Birinci, Üçüncü, Dördüncü və Beşinci düzəlişlər əsasında dövlətin müdaxiləsindən toxunulmazlıq hüququ təmin edilir.

Beynəlxalq müstəvidə şəxsin yaşamaq, azadlıq və toxunulmazlıq hüququ 10 dekabr 1948-ci il İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamənin 3-cü maddəsi ilə təmin edilir. Bəyannamənin 12-ci maddəsində qeyd edilir ki, heç kimin şəxsi və ailə həyatına özbaşınalıqla müdaxilə, evinin toxunulmazlığına, gizli məktublaşmalarına, şərəf və nüfuzuna özbaşınalıqla qəsd edilə bilməz. Sonradan bu norma demək olar ki eyni məzmununda birbaşa Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktda öz əksini tapdı.

Aparılmış təhlil göstərir ki, kontinental hüquq ölkələrində və Anqlosakson hüquq sisteminin fəaliyyət göstərdiyi ölkələrdə şəxsi toxunulmazlıq hüququnun anlayışına və normativ təsbitinə yanaşmalar ciddi fərqlərə malikdir. Anqlosakson hüquq sistemi ölkələrində konstitusiyalarda şəxsi toxunulmazlıq hüququnun mövcudluğu birbaşa göstərilməsə də, kontinental hüquq sistemi olan ölkələrin ali qanunlarında adıçəkilən hüquq ayrıca təsbit edilir.

İkinci paraqrafda fərdi məlumatlara müxtəlif yurisdiksiyalarda verilmiş anlayışlar və bu anlayışların şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququ kontekstində təhlili aparılır.

Şəxsi toxunulmazlıq hüququ fərdin bir çox ayrıca səlahiyyətlərini özündə cəmləşdirən mürəkkəb bir hüquq institutudur. Şəxsi toxunulmazlıq hüququnun əsas komponentlərindən biri məhz fərdi məlumatlarının qorunması hüququdur. Fərdi məlumatların nə olduğu və əhatə dairəsi ilə bağlı bir neçə oxşar yanaşma mövcuddur. Məsələn, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı Şurasının Şəxsi həyatın qorunması və fərdi məlumatların beynəlxalq mübadiləsi ilə bağlı əsas müddəalarla bağlı tövsiyələri, Fərdi Məlumatların avtomatlaşdırılmış

işlənməsi zamanı fiziki şəxslərin hüquqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Şurasının Konvensiyasında (108 sayılı Konvensiya) Əsas Hüquqlar haqqında Avropa İttifaqı Xartiyasını, Avropa İttifaqı Parlamenti və Şurasının 95/46/EC sayılı Direktivini, 2016-cı il tarixli 679 sayılı Reqlamentində müxtəlif yanaşmalar əks edilmişdir.

Üçüncü paraqrafda fərdi məlumatların qorunması üzrə beynəlxalq hüquqi əməkdaşlığın inkişaf istiqamətləri ümumiləşdirilir.

Artıq 1960-cı illərdə məlum oldu ki, məlumatların qorunması geniş fəaliyyət göstərənlərin - məlumat prosessorlarının, məlumat subyektlərinin, tənzimləmə orqanlarının birgə işdə iştirak etməklə daha vahid bir yanaşmasını tələb edir.

Bu baxımdan, beynəlxalq səviyyədə fərdi məlumatların qorunmasını tənzimləyən normativ hüquqi aktlardan İnsan hüquqları haqqında Ümumi Bəyannaməni, Uşaq Hüquqları Konvensiyasının 16-cı maddəsini, Məlumatların avtomatlaşdırılmış işlənməsi zamanı fiziki şəxslərin hüquqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Şurasının Konvensiyasını, Afrika İttifaqının Kiber təhlükəsizlik və fərdi məlumatların mühafizəsi Konvensiyasını qeyd etmək olar. Fərdi məlumatların qorunması sferasında beynəlxalq əməkdaşlıq yaşadığımız XXI əsrdə də davam etdirilir.

İkinci fəsil **“Avropa İttifaqı çərçivəsində fərdi məlumatların qorunması”** adlanır və üç paraqraftan ibarətdir.

Birinci paraqrafda Avropa İttifaqında fərdi məlumatların qorunmasının ümumi səciyyəsi verilmişdir.

Avropa qitəsində fərdi məlumatların qorunması üçün əsas mənbələr İnsan hüquqları və əsas azadlıqlarının müdafiəsi üzrə Avropa Konvensiyası, Fərdi Məlumatların avtomatlaşdırılmış işlənməsi zamanı fiziki şəxslərin hüquqlarının müdafiəsi haqqında Avropa Şurasının Konvensiyası, fərdi məlumatların qorunmasına dair direktivlər, Əsas hüquqlar haqqında 2000-ci il Avropa İttifaqı Xartiyası və 2016-cı il tarixli 679 sayılı Reqlamentdir. Bununla yanaşı, Avropa İttifaqına üzv-dövlətlərin fərdi məlumatların qorunmasını tənzimləməyə yönəlmiş milli qanunlarının qəbul edilməsi də ümumilikdə bu prosesin inkişafında öz müsbət təsirini göstərmişdir.

Avropa İttifaqında bu sahədə qəbul edilən ilk vacib aktlardan 95/46/EC sayılı Direktivi, Fərdi məlumatların avtomatik işlənməsi və sərbəst hərəkətləri zamanı şəxslərin qorunması üçün ümumməcburi qaydaları (Regulation (EC) 45/2001), Fərdi məlumatların emalı və elektron rabitə sahəsində məxfilik və şəxsi sirlərin qorunması ilə bağlı 2002/58/EC Direktivi xüsusilə qeyd edilməlidir.

Hazırda Avropa İttifaqı Konstitusiyası layihəsinin müəllifləri Əsas hüquqlar haqqında Avropa İttifaqı Xartiyasının “Azadlıqlar” fəslində “şəxsi və ailə həyatına, mənzil toxunulmazlığına və rabitə sirlərinə hörmət” və “fərdi məlumatları qorumaq hüququ” kimi kateqoriyalari ayrıca qeyd etmişlər və onları müstəqil, əsas hüquq kimi tanıyırlar. Buna görə qeyd etmək olar ki, Avropa yanaşması bu hüququn informasiya cəmiyyətində yaşayan bir insanın fundamental, əsas hüquqlarından biri kimi başa düşülməsinə əsaslanır.

İkinci paragrafda yeni qüvvəyə minmiş Fərdi Məlumatların Qorunması üzrə Ümumi Reqlamentin əhəmiyyətinə və xarakterik cəhətlərinə xüsusilə toxunulmuşdur.

27 aprel 2016-cı il tarixində Avropa İttifaqı və Parlamenti tərəfindən 2016/679 sayılı Reqlament (Fərdi məlumatların qorunması haqqında Ümumi Reqlament) qəbul edildi. Ümumi Reqlament 25 may 2018-ci il tarixindən etibarən qüvvəyə minmişdir. Bu sənəd tövsiyə deyil, məcburi xarakterli bir aktdır və Avropa İttifaqı üzv-dövlətlərində birbaşa tətbiq edilməlidir⁸. Ədəbiyyatda düzgün qeyd edildiyi kimi, Ümumi Reqlament fərdi məlumatların qorunması üzrə mövcud tələbləri onların təsir sferasını genişləndirmək, vətəndaşların hüquqları, eləcə də maliyyə qurumlarına xüsusi tələblər tətbiq etmək yolu ilə əhəmiyyətli dərəcədə artırır⁹. Ümumi Reqlament şəxsi həyata dair məlumatların fundamental insan hüququ olması konsepsiyasını tanıyır.

⁸ Rosas, A. EU Constitutional Law: An Introduction. – Hart Publishing, – 2012, – p. 61-62.

⁹ Кроу, Д., Кнойпнер Г., Маркштайнер Л. Концепт DPO согласно GDPR: основные принципы создания должности уполномоченного в банке / Д.Кроу, Г.Кнойпнер, Л.Маркштайнер // Банковское обозрение. Приложение «БанкНадзор», – 2018. № 1, – С. 36-40.

Ümumi Reqlament bir neçə mühüm yeniliklərlə xarakterizə olunur. Birincisi, Reqlament 1995-ci il Direktivindən daha müfəssəl və genişdir¹⁰. İkincisi, Reqlament üçüncü ölkələrdə qeydiyyatla alınan qurumlara da şamil edilir ki, Avropa İttifaqında olan şəxslər bu Reqlamentə uyğun olaraq təmin olunan müdafiədən məhrum olmasınlar. Üçüncüsü, Ümumi Reqlamentin 83-cü maddəsinin 1-ci hissəsi nəzarət orqanlarına bu Reqlamentin pozulmasına görə inzibati cərimə tətbiq etmək səlahiyyətini verir. Dördüncüsü, Reqlament məlumat subyektinə onun müddəalarının pozulması nəticəsində maddi və ya qeyri-maddi ziyana görə nəzarətçilərdən/proessorlardan kompensasiya tələb etmək hüququ verir. Ümumi Reqlamentin 51-ci maddəsi həmçinin bu Sənədin müddəalarına riayət edilməsi və monitorinqi üçün cavabdeh olan bir və ya daha çox müstəqil nəzarət orqanının yaradılmasını nəzərdə tutur.

Ümumi Reqlament, belə demək olarsa, dünyada fərdi məlumatların qorunması və şəxsi toxunulmazlıq hüququnun təməlini və fəaliyyət planını formalaşdırmağa istiqamətlənmiş və bu sferada artıq müəyyən ciddi nəticələr əldə etmiş bir sənəddir. Ümumi Reqlamenti qəbul etməklə Avropa İttifaqı əsas insan hüquq və azadlıqlarının, xüsusən şəxsi həyatın qorunması, o cümlədən Əsas hüquqlar haqqında Avropa İttifaqı Xartiyasında və Avropa İttifaqının fəaliyyət göstərməsi haqqında Müqavilədə təsbit edilmiş fərdi məlumatların qorunması hüququ ilə bağlı öhdəliklərini təsdiqlədi.

Üçüncü paraqrafda fərdi məlumatların üçüncü ölkələrə ötürülməsi məsələləri işıqlandırılmış, həmçinin fərdi məlumatların hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən istifadə edilməsi şərtləri izah edilmişdir.

Diqqətəlayiq məsələlərdən biri də fərdi məlumatların transsərhəd olaraq üçüncü ölkələrə ötürülməsidir. Bu cür ötürülmə müvafiq sferanı tənzimləyən İttifaq qanunlarına və bu sahədə xüsusi bağlanmış müqavilələrə əsaslanır.

¹⁰ Грибанов, А.А. Общий регламент о защите персональных данных (General Data Protection Regulation): идеи для совершенствования российского законодательства // Закон, – 2018. № 3, – С. 149–162.

Bu sahədə ən dinamik əməkdaşlıq ABŞ-la inkişaf etmişdir. Avropa İttifaqı ilə ABŞ arasında "Təhlükəsiz liman" (Safe Harbour) müqaviləsi 6 oktyabr 2015-ci il tarixdə Maksimillian Şrems Məlumatları Qoruma Komissarına qarşı (Maximillian Schrems v Data Protection Commissioner) işi üzrə qərarında etibarsız hesab edildi.¹¹ Avropa Komissiyasının 12 iyul 2016-cı il tarixli qərarı ilə Avropa İttifaqının ABŞ-da təqdim etdiyi fərdi məlumatların qorunmasının adekvatlığı barədə "Məxfilik qalxanı" (Privacy Shield) adlandırılan yeni bir transatlantik məlumat ötürülməsi mexanizminə start verildi¹². Bu mexanizmə görə, Avropa İttifaqı ilə ABŞ arasında fərdi məlumatların ötürülməsi üçün müəyyən edilmiş prosedur 25 may 2018-ci il tarixdən qüvvədə olan Ümumi Reqlamentin tələblərinə, həmçinin fərdi məlumatların qorunması sferasındakı son tələblərə uyğundur.

Bununla yanaşı, Avropa İttifaqı və ABŞ arasında 2 iyun 2016-cı il tarixli Cinayət hüquq pozuntularının qarşısının alınması, təhqiqatı, aşkarlanması və istintaqı ilə əlaqəli fərdi məlumatların qorunması haqqında Saziş bağlanmışdır. Oxşar bir razılaşmanın Kanada ilə bağlanması da müzakirə olunur.

Ümumi Reqlamentin 45-ci və 47-ci maddələrində fərdi məlumatların fərdi məlumatlarının transsərhəd ötürülməsi ilə bağlı digər əsaslar da müəyyən edilmişdir.

Hüquq-mühafizə orqanları və ya polis tərəfindən fərdi məlumatların işlənməsi qaydaları mürəkkəb və kifayət qədər öyrənilməmiş bir sahəsidir. Bu sahədə Hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən məlumatların qorunmasına dair 27 aprel 2016-cı il tarixli 2016/680 sayılı Direktivi qeyd etmək olar. Direktiv hüquq-mühafizə orqanları arasında məlumat mübadiləsi üçün Avropa standartlarını müəyyənləşdirir.

Beləliklə, qeyd edilənləri ümumiləşdirərək belə qənaətə gəlmək olar ki, müasir dövrdə Avropa İttifaqı səviyyəsində, 2016-cı il tarixli

¹¹ Case C-362/14: Judgment of the Court (Grand Chamber) of 6 October 2015.

¹² Griller, S. Mega-regional Trade Agreements: CETA, TTIP, and TiSA : New Orientations for EU External Economic Relations / S.Griller, O.Walter, E.Vranes, – New York: Oxford University Press, – 2017, – p. 183-184. 327 p.

Ümumi Reqlament və həmin tarixli 2016/680 sayılı Direktivin qəbulu sayəsində hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən fərdi məlumatların işlənilməsi üzrə hüquqi tənzimləmə daha təkmil səviyyədədir. Məlumatların qorunması üçün yeni bir qanunvericilik bazası qəbul etməklə Avropa İttifaqı qlobal bir qızıl standartı yaratdı. Ümid edirik ki, digər ölkələr də bu təşəbbüsdən düzgün şəkildə yararlanacaq.

Üçüncü fəsil “ABŞ hüquq sistemində fərdi məlumatların qorunması qaydaları” adlanır və iki paraqrafdan ibarətdir.

Birinci paraqrafda ABŞ hüquq sistemində fərdi məlumatların qorunmasının xarakterik cəhətlərinə toxunulur.

Anqlosakson hüquq sistemindəki fərdi məlumatların qorunması hüququnun vacib xüsusiyyətlərindən biri də bu hüququn əvvəllər məhkəmə presedentləri və hüquqi doktrina tərəfindən formalaşdırılması ilə bağlıdır.

ABŞ-da şəxsi toxunulmazlıq hüququnun müasir anlamda formalaşması və inkişafında doktrinal yanaşma - S.D.Uorren və L.D.Brendaysın Harvard Hüquq İcmalının 15 dekabr 1890-cı il tarixli sayında dərc edilmiş məşhur "Şəxsi həyat hüququ" adlı məqaləsi mühüm rol oynamışdır.

ABŞ Konstitusiyasında şəxsi həyatın toxunulmazlığı haqqında konkret bir maddə yoxdur. Lakin bu ölkədə məhkəmələrin fəaliyyəti şəxsi hüquqların geniş mənada şəxsi həyatın müəyyən məxfi sahələrinə sərbəst müdaxilədən qorunmasının konstitusion əsaslarını aşkara çıxarmışdır. Bu, fərdi azadlığın dövlət müdaxiləsindən qorunmasına əsaslanır və Konstitusiyaya Dördüncü, Beşinci və on dördüncü düzəlişlərdə təsbit edilmişdir.

Bütövlükdə, ABŞ-da məlumatların məxfiliyini qorumaq üçün sektorial bir yanaşma mövcuddur. Fərdi məlumatların məxfiliyini və qorunmasını təmin edən heç bir konkret federal qanun yoxdur. Bunun əvəzinə federal səviyyədə qanunvericilik ilk növbədə müəyyən sektorlarda məlumatları qoruyur. Bu aktlar yalnız "səhiyyə, təhsil, rabitə, uşaq hüquqlarının qorunması və maliyyə xidmətləri və ya İnternetdə məlumat toplama halları" kimi xüsusi sahələrə şamil olunur.

ABŞ-da fərdi məlumatların qorunması sahəsində hüquq münasibətlərinin nizama salınmasında məhkəmə təcrübəsi, müxtəlif vaxtlarda qəbul edilmiş məhkəmə qərarları mühüm rol oynayır.

Qeyd edək ki, 1970-ci illərə qədər ABŞ məhkəmələrinin verdikləri qərarlarda şəxsi həyatın toxunulmazlığı ilə bağlı məsələlərdə zəruri müdafiə təmin olunmurdu. 1977-ci il Whalen v. Roe işində Ali Məhkəmə yekdilliklə qəbul etdiyi qərarında göstərmişdi ki, Nyu York əyalətində müəyyən dərmanlar üçün resept verilən şəxslərin adlarını və ünvanlarını özündə cəmləşdirən konkret bir mərkəzləşdirilmiş məlumat bazasının qeydiyyata alınması şəxsi toxunulmazlıq hüququnu pozmur.

Əhəmiyyətli qərarlardan ABŞ-ın Doqquzuncu dairəsinin Apellyasiya məhkəməsinin ABŞ Vestinqhausa qarşı (US vs. Westinghouse) işi üzrə qərarı, Katz ABŞ-a qarşı (Katz vs. US) işi üzrə qərarı, Roi Ueydə qarşı (Roe v. Wade) qərarı, Eyzenstad Bayırdə qarşı (Eisenstadt v. Baird) işi üzrə qərarı, Griswold v. Connecticut işi üzrə qərarı, Cənub-şərqi Pennsilvaniya Planlı Valideynlik v. Keysiyə qarşı işi üzrə qərarı qeyd etmək olar.

Qeyd edilən məhkəmə qərarlarının məhdud tətbiq dairəsi mövcuddur və şəxsi həyatın toxunulmazlığı və məxfiliyin qorunması ilə bağlı bir çox sualların olduğu özəl sektora ciddi təsir göstərmir.

İkinci paraqrafda fərdi məlumatların qorunması üzrə nəzarət mexanizmlərinin fəaliyyətinin müxtəlif aspektləri nəzərdən keçirilir.

ABŞ-ın müstəqil hüquq mühafizə orqanı olan Federal Ticarət Komissiyasının fərdi məlumatların qorunması istiqamətində mühüm əhəmiyyətini qeyd etmək zəruridir. Federal Ticarət Komissiyası saxtakarlıq və ədalətsiz ticarət əməliyyatları və hüquq tətbiqetmə ilə bağlı fərdi məlumatların qorunması hallarının təmin edilməsində aparıcı rol oynayır. Komissiya həmçinin qanun pozuntularının dayandırılması üçün hüquqi-məcburi tədbirlər tətbiq etmək və şirkətləri qanunsuz davranışlarını düzəltmək üçün müsbət tədbirlər görməyə məcbur etmək səlahiyyətinə də malikdir.

Konqres Federal Ticarət Komissiyasına bir sıra sahəvi qanunları tətbiq etmək səlahiyyəti verir, o cümlədən: Ssudaların ayrılması Qanunu, Uşaqların konfidensiallığının İnternetdə qorunması Qanunu,

Bərabər kredit imkanları haqqında Qanun, Vicdanlı kredit hesabatı Qanunu qeyd edilməlidir.

Federal səviyyədə sahəvi qanunvericiliyinin bir sıra digər vacib qanunları da qüvvədədir ki, onların arasında fərdi məlumatların qorunması baxımından aşağıdakıları xüsusilə vurğulamaq lazımdır: Maliyyə xidmətlərinin müasirləşdirilməsi haqqında Qanun (Graham-Leach-Bliley Act); Tibbi sığorta mobilliyi və hesabatlılığı haqqında Qanun (HIPAA); Arzuolunmaz pornoqrafiya və marketinq haqqında Qanun (CAN-SPAM Act); Elektron məlumatların konfidensiallığı haqqında Qanun; Kompüter firıldaqçılığı və zorakılığı haqqında Qanun.

Beləliklə, ABŞ-da şəxsi toxunulmazlıq hüququnun inkişafı doktrinal və məhkəmə presedentlərində tanınmasından insan fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində fərdi məlumatların qorunması hüququnu hərtərəfli tənzimləyən konkret hüquqi aktların sisteminin formalaşması və təkmilləşməsinə qədər inkişaf yolu keçmişdir. Buna baxmayaraq, Avropa İttifaqının müasir standartları Amerika standartlarına nisbətən fərdi məlumatların qorunmasına münasibətdə daha yüksək tələblər irəli sürür.

Dördüncü fəsil “Azərbaycan Respublikasında fərdi məlumatların qorunması: nəzəri və praktiki problemlər” adlanır və üç paraqraftan ibarətdir.

Birinci paraqrafta Azərbaycan Respublikasında sahələrarası hüquq institutu kimi fərdi məlumatların qorunması institutunun təkamülü təsvir edilmişdir.

Fərdi məlumatların qorunması institutu informasiya hüququnun tərkibinə daxil olan hüquq institutudur. İnformasiya hüququ başlıca olaraq informasiya mübadiləsi üzrə fəaliyyət sahəsində yaranan münasibətləri tənzimləyir.

Qeyd edək ki, fərdi məlumatların qorunması hüququnun nüvəsini təşkil edən şəxsi toxunulmazlıq hüququ konstitusion hüquqdur və AR Konstitusiyasında bilavasitə təsbit edilmişdir. 30 mart 2009-cu il tarixli Referendumda AR Konstitusiyasının 32-ci maddəsinə “Öz razılığı olmadan kimsənin şəxsi həyatı haqqında məlumatın toplanılmasına, saxlanılmasına, istifadəsinə və yayılmasına yol verilmir” müddəasından ibarət III hissə əlavə edilmişdir. Həmin

maddəyə əlavə edilən V bənddə isə bu müddəə öz əksini tapıb: “Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, hər kəs onun haqqında toplanmış məlumatlarla tanış ola bilər. Hər kəsin onun barəsində toplanmış və həqiqətə uyğun olmayan, tam olmayan, habelə qanunun tələbləri pozulmaqla əldə edilmiş məlumatların düzəldilməsini və ya çıxarılmasını (ləğv edilməsini) tələb etmək hüququ vardır” .

Bildiyimiz kimi, Respublikamızın tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr AR qanunvericilik sisteminin tərkib hissəsi hesab olunur. Odur ki, müvafiq beynəlxalq hüquq normaları arasında İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının 8-ci maddəsi xüsusilə vurğulanmalıdır. Həmin maddədə qeyd edilir ki, qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallar istisna olmaqla, bu hüququn həyata keçirilməsinə dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən müdaxiləyə yol verilmir.

İkinci paragrafda fərdi məlumatların qorunmasında sahəvi qanunvericiliyin inkişafının nəzəri və praktiki problemləri təhlil edilmişdir.

Hal-hazırda fərdi məlumatların qorunması mexanizminin hüquqi bazası iki istiqamətdə formalaşmışdır: ixtisaslaşmış (və ya xüsusi) qanunvericilik və digər (ümumi) qanunlar. Digər qanunlar yalnız müəyyən məsələlərdə fərdi məlumatların qorunmasına zəmanət verən və fərdi məlumatların müəyyən növlərinin qorunmasını tənzimləyən hüquqi normalarını özündə cəmləşdirmişdir.

Xüsusi qanunvericiliyə ilk növbədə, Fərdi məlumatlar haqqında AR Qanunu daxildir. Ümumi qanunlara: İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında AR Qanunu, İnformasiya əldə etmək haqqında AR Qanunu, Biometrik informasiya haqqında AR Qanunu, Telekommunikasiya haqqında AR Qanunu, Kütləvi informasiya vasitələri haqqında AR Qanunu və digərləri aiddir. Bu qanunların müxtəlif maddələrində də fərdi məlumatların qorunması ilə bağlı müddəalar öz əksini tapmışdır.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz xüsusi və ümumi xarakterli qanunlarla yanaşı, milli qanunvericilikdə fərdi məlumatların qorunması “peşə sirri” adlı mexanizmlə də təmin edilir. Burada söhbət həkim sirri, bank sirri, vəkil sirri kimi anlayışlardan gedir.

Respublikamızda fərdi məlumatların qorunması haqqında milli qanunvericilik qənaətbəxş səviyyədədir və stabil şəkildə inkişaf edir. Bununla belə, hazırda bu istiqamətdə müəyyən çatışmazlıqlar, qeyri-müəyyənliklər də qalmaqdadır.

Üçüncü paraqrafda fərdi məlumatların səlahiyyətli dövlət orqanları tərəfindən emalının hüquqi əsaslarına aydınlıq gətirilmiş, fərdi məlumatların mühafizəsi üzrə normaların pozulmasına görə müəyyən edilmiş hüquqi məsuliyyətin əsas və şərtləri izah edilmişdir.

Fərdi məlumatların işlənməsi zamanı məhdudiyətlərə yol verilməsi labüddür. Hər bir halda belə məhdudiyətlər əsaslı olmalıdır. Burada söhbət cəmiyyətin maraqlarından, publik maraqlardan, milli təhlükəsizlikdən gedir.

“Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi haqqında” Konstitusiya Qanununda müəyyən edilib ki, Konstitusiyanın 32-ci maddəsi ilə təsbit olunan Şəxsi toxunulmazlıq hüququ yalnız bu hüququn mahiyyətini dəyişdirmədən dövlət təhlükəsizliyi mənafeləri, sağlamlığın və mənaiviyyatın, digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunması, cinayətin qarşısının alınması məqsədilə iğtişaşların qarşısının alınması, ictimai qaydanın təmin edilməsi və ölkənin iqtisadi rifahı mənafeləri üçün məhdudlaşdırıla bilər.

Respublikamızda fərdi məlumatların işlənməsi ilə bağlı nəzarət orqanlarına gəlinə AR Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyidir. Nazirliyin fəaliyyətini qeyd etmək zəruridir. Bundan əlavə, demokratik cəmiyyətlərdə insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsində effektiv mexanizmlərdən biri İnsan hüquqları üzrə Müvəkkil və ya Ombudsman institutudur. Lakin AR-də İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilin əsas xüsusiyyətlərindən biri onun heç bir güc funksiyasının olmamasıdır. Onun fəaliyyəti pozulmuş hüquq və azadlıqların qorunmasını və bərpasını təmin edən dövlət orqanlarının qərarlarına yenidən baxılmasına səbəb olmur və ya həmin orqanın qərarını ləğv etmir.

Şəxsi xarakterli məxfi məlumatların hüquqi müdafiəsi kompleks şəkildə həll edilməlidir, belə müdafiə hüququn hər hansı bir sahəsində normaların çərçivəsində həll edilə bilməz, bunun nəticəsində

pozulmuş hüquqi münasibətlərin (əmək, mülki, inzibati, cinayət və s.) əlaqəsindən asılı olaraq hüquqi məsuliyyət yaranır.

Qeyd etmək lazımdır ki, hazırda hüquq pozuntularının tərtib olunduğu, ictimai təhlükə dərəcəsiindən asılı olaraq adekvat sanksiyaların tətbiq olunduğu qanunvericilik formalaşdırılır. Cinayət hüququ məxfi məlumatlara geniş şəkildə yanaşır və onun qəsdən və ehtiyatsızlıqdan yayılması üçün məsuliyyət nəzərdə tutur. Buna Cinayət Məcəlləsinin bir sıra maddələrində rast gəlmək olar.

Mülki məsuliyyət çərçivəsində fərdi məlumatların subyektivi zərərlərin ödənilməsini və (və ya) mənəvi zərərin ödənilməsini məhkəmə qaydasında tələb edə bilər.

Qeyd edək ki, AR Mülki Məcəlləsinin 23.4-cü maddəsində şərəf, ləyaqət və ya işgüzar nüfuzu ləkələnən şəxs həmin məlumatların həm təkzib olunmasını, həm də belə yayma nəticəsində ona dəyən ziyanın ödənilməsini tələb etmək hüququna malikdir.

Yuxarıdakıları ümumiləşdirərək qeyd edirik ki, ümumilikdə fərdi məlumatların qorunması sferasında qaydaların pozulmasına görə hüquqi məsuliyyəti nəzərdə tutan normalar qənaətbəxş səviyyədədir. AR Mülki Məcəlləsi, Cinayət Məcəlləsi, İnzibati Xətalər Məcəlləsi və digər normativ hüquqi aktlar çərçivəsində artıq çox işlər görülmüş və effektiv hüquqi baza formalaşdırılmışdır.

Bununla belə, müəyyən çatışmazlıqlar var və təkmilləşmə işlərinin aparılmasına da zərurət yaranır. Fərdi məlumatlarla bağlı qaydaların pozulmasına görə mövcud hüquqi məsuliyyətin əsas çatışmazlığı fərdi məlumat dövriyyəsinin müxtəlif sahələri arasında ardıcılığın, sistemliliyin bəzi hallarda gözlənilməməsidir.

Beşinci fəsil “Azərbaycan Respublikasında fərdi məlumatların qorunması sahəsində beynəlxalq təcrübənin tətbiqi: qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi problemi” adlanır və iki paragrafdan ibarətdir.

Birinci paragrafda Azərbaycan Respublikasında fərdi məlumatların qorunması sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi üçün mütərəqqi beynəlxalq təcrübənin tətbiqi məsələləri nəzərdən keçirilmiş, fərdi məlumatların qorunması sahəsində qanunvericiliyin və

məhkəmə təcrübəsinin formalaşmasında beynəlxalq hüquqi normaların əhəmiyyəti qeyd edilmişdir.

Şəxsi toxunulmazlıq hüququ və fərdi məlumatlarla bağlı AR-in üzərinə götürdüyü beynəlxalq öhdəliklərə misal olaraq 1966-cı il tarixli Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt, İnsan hüquqları üzrə Avropa Konvensiyası, Fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlənməsi ilə əlaqədar şəxslərin qorunması haqqında Avropa Şurası Konvensiyası, Kibercinayətkarlıq haqqında Konvensiyası, Uşaq hüquqları haqqında Konvensiyanın Uşaq alverinə, uşaq fahişəliyinə və uşaq pornoqrafiyasına dair Fakultativ Protokolu qeyd etmək olar.

Beynəlxalq hüququn milli səviyyədə tətbiqi mexanizminin vacib elementlərindən biri də bu qaydaların milli məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilməsidir. Beynəlxalq sazişlərin müddəalarının milli hüquq sistemlərində düzgün tətbiqi üçün təkcə bir qanun yaratmaq deyil, həm də bu sazişləri bilavasitə və ya dolayısı ilə milli orqanlar tərəfindən tətbiq etmək vacibdir. İstənilən halda beynəlxalq hüququn tətbiqi milli məhkəmələr üçün məqbuldur. Bu mübahisəli bir məsələ olsa da, nə milli qanunvericilik, nə də beynəlxalq normalar bu addımın qarşısını almır. Beynəlxalq müqavilələrin milli məhkəmələr tərəfindən ölkəmizdə tətbiqi məsələsi qanunvericilik praktikasında öz geniş əksini tapmamışdır.

İkinci paraqrafda bu sahədə qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinin yolları və vasitələri izah edilmişdir.

Fərdi məlumatların qorunmasına dair beynəlxalq hüquqi normalar, o cümlədən İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi presedentlərinin AR-in milli məhkəmələrində tətbiqi praktikası hələlik formalaşmaqda olan bir prosesdir. Ancaq qeyd etmək lazımdır ki, böhtan, təhqir, şəxsi həyata müdaxilə kimi hallara artıq məhkəmə təcrübəsində tez-tez rast gəlinir.

Fərdi məlumatların qorunması sahəsində AR Konstitusiyaya Məhkəməsinin və AR Ali Məhkəməsi Plenumunun qərarlarının əhəmiyyətini qeyd etmək zəruridir. Fərdi məlumatlardan qanuni əsaslarla istifadə zamanı da insan hüquq və azadlıqlarına hörmət və riayət olunması da AR Konstitusiyaya Məhkəməsinin və AR Ali Məhkəməsi Plenumunun bir sıra qərarlarında öz əksini tapmışdır.

Ümumiyyətlə, AR Konstitusiyaya və Ali Məhkəməsinin qərarları fərdi məlumatların müdafiəsi, şəxsi toxunulmazlıq hüququnun məhdudlaşdırılması və ümumilikdə bu məsələlərin beynəlxalq hüquqi normalar əsasında nizamlanması baxımından irəliyə doğru atılmış addım kimi faydalı hesab oluna bilər.

AR-də beynəlxalq hüququn üstünlüyü tanınır. Ölkə qanunvericiliyində Respublikamızın “tərəfdar çıxdığı” beynəlxalq müqavilələr anlayışından istifadə olunur. Ölkəmizin tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr AR-də birbaşa hüquqi qüvvəyə malikdir, bir şərtlə ki, həmin müqavilədə birbaşa hüquqi qüvvə verilməsi istisna edilməsin, yəni bunun üçün xüsusi bir dövlətdaxili aktın qəbul edilməsi nəzərdə tutulmasın. Həmçinin beynəlxalq hüquq normalarının hüquqi qüvvəsi məsələsini araşdırarkən birbaşa təsirə malik beynəlxalq hüquq normaları ilə bağlı məsələyə toxunulmasını da məqsəduyğun hesab edirik. Bu və ya digər beynəlxalq müqavilənin özü icra olunan olub-olmaması haqqında məsələ dövlətdaxili hüququn məsələsidir və onun həlli dövlətdən dövlətə fərqlənir. Beynəlxalq hüquqi normaların milli hüquq sisteminə təsiri məsələsində kolliziya probleminin həlli də xüsusi önəm kəsb edir.

AR-də fərdi məlumatların qorunması sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi problemi məsələsində hüquq tətbiqi fəaliyyəti, məhkəmə presedentlərinin, konkret olaraq, İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi presedentlərinin tətbiqi məsələsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi qərarlarının hüququn mənbəyi kimi tanınması məsələsini tədqiq edərkən, biz məhkəmə presedentinin və məhkəmə praktikasının rəsmi şəkildə Respublikamızın hüquq mənbələri sisteminə daxil olmaması və milli hüquq doktrinası tərəfindən tanınmaması məsələsi ilə qaçılmaz şəkildə qarşılaşırıq.

Ümumi hüquq sistemli ölkələrdən fərqli olaraq, AR-də məhkəmə presedenti doktrinası fəaliyyət göstərmir. Elmi mübahisələrin yaranmasına səbəb odur ki, faktiki olaraq, AR-in ali məhkəmə orqanlarının qərarları və İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi qərarları AR hüququnun mənbəyi qismində çıxış etməyə başlamışdır. Bu məsələyə AR-ə münasibətdə baxdıqda qeyd etmək

lazımdır ki, rəsmi şəkildə məhkəmə presedenti milli hüququn mənbələri sırasında qeyd edilmir.

Dissertasiyanın Nəticə hissəsində tədqiqatla əlaqədar əldə edilmiş mühüm təklif və nəticələr qeyd edilmişdir. Ümumi şəkildə onları aşağıdakı kimi ifadə etmək olar:

1. Bəzi beynəlxalq hüquqi aktların müasir cəmiyyətin inkişafındakı əsas tendensiyaları zəif əks etdirdiyi bildirilməlidir. Bunu nəzərə alaraq, şəxsi toxunulmazlıq hüququnun səmərəli beynəlxalq müdafiəsini təşkil ümumdünya və regional beynəlxalq sənədlərin hazırlanması və tətbiqi zəruridir.

2. Hüquq mühafizə sahəsindəki əməkdaşlığın əhəmiyyətini nəzərə alaraq, son illərdə fərdi məlumatların qorunması sahəsində yeni, daha təkmil, qabaqcıl nəzarət mexanizmlərindən istifadəyə zərurət yaranmışdır.

3. Fərdi məlumatların qorunması sahəsində texniki, hüquqi və sferalarda lazımi biliklərə sahib yüksək səviyyədə ixtisaslaşmış kadrların cəlb olunmasına zərurət var. Vətəndaşların fərdi məlumatlarının qorunması, bu sahədə hüquqi mexanizmlərin fəaliyyəti barədə məlumatı çox aşağıdır. Buna görə də əhali, xüsusən də gənc nəsil arasında bu sahədə maarifləndirici fəaliyyətlərin aparılması vacibdir.

4. Dünyanın əksər ölkələrində vətəndaşların fərdi məlumatlarını qorumaq üçün məsul olan rəsmi dövlət qurumları mövcuddur. Məsələn, Avstraliyada, Kanadada, Almaniyada, İsveçdə, Böyük Britaniyada Məlumatların Qorunması üzrə Müvəkkil adlı qurumlar fəaliyyət göstərir. AR-də də İnformasiya Məsələləri üzrə Müvəkkil vəzifəsinin yaradılmasını nəzərdə tutulurdu. Lakin 2012-ci ildə bu Qanuna edilmiş dəyişikliklərə uyğun olaraq bu vəzifə İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilə həvalə edilmişdir. Başqa ölkələrdən fərqli olaraq, AR-də İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil ölkədəki informasiya hüquqlarının vəziyyəti barədə ayrıca illik hesabatlar təqdim etmir.

5. Hazırda AR-də şəxsi xarakterli konfidensial məlumatların tənzimlənməsi ilə bağlı normalar tam şəkildə sistemləşdirilməyib. Bununla birlikdə, bu normalar nəzərdən keçirilən sahədə bu gün ortaya çıxan problemləri həll etmir, çünki normalar ümumi, deklarativ

xarakter daşıyır. Bununla əlaqədar daha da inkişaf etdirilməyə və konkretləşdirilməyə zərurət var.

6. Fərdi məlumatlarla bağlı qaydaların pozulmasına görə mövcud hüquqi məsuliyyətin əsas çatışmazlığı fərdi məlumat dövryyəsinin müxtəlif sahələri arasında qarşılıqlı əlaqənin zəifliyidir. Digər çatışmazlıqlar arasında fərdi məlumatlara dair hüquqi normaların pozulmasına görə hüquqi məsuliyyətin təmin edilməsində kompleksliliyin olmaması, fərdi məlumatların qanuni qorunması ilə bağlı sistemə bir yanaşmanın olmaması, fərdi məlumatların qorunması üzrə cinayətlərdə, həmin cinayətlərin özlərinin hüquqi və texniki strukturunda əhəmiyyətli çatışmazlıqların olması qeyd edilməlidir.

7. Şəxsi xarakterli məxfi məlumatların yayılmasının konkret vətəndaşlar daha əhəmiyyətli bir ictimai təhlükə yaratdığına əsaslanaraq, fərdi məlumatların yayılmasını tənzimlənməsi məsələsi vacibdir və operativ şəkildə nəzərdən keçirilməlidir.

8. Mövcud hüquqi problemlərdən biri də ondan ibarətdir ki, nə mülki, nə də cinayət qanunvericiliyi mövcud normalarında "şəxsi həyat" anlayışına aydınlıq gətirmir. Qanunvericilikdə terminoloji fərqlərin olması fərdi məlumatların pozulması halında hüquqlarının səmərəli təmin edilməsi imkanları barədə inamla danışmağa imkan vermir.

9. Fərdi məlumatların qorunması sahəsində AR qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi prosesində Avropa İttifaqı hüquq sisteminin təcrübəsindən istifadə edilməlidir. Fərdi məlumatların qorunmasına dair formalaşmış Avropa İttifaqı hüquqi təcrübəsi AR qanunvericiliyində fərdi məlumatların qorunmasını təmin etmək və AR ilə digər dövlətlər arasında azad məlumat mübadiləsini həyata keçirmək üçün istifadə edilməlidir.

Dissertasiyanın əsas müddəaları iddiaçının aşağıdakı elmi əsərlərində öz əksini tapmışdır:

1. Consent as a legal basis for processing of personal data – elements and legal aspects // Azərbaycanca hüquq elminin müasir inkişaf istiqamətləri və tendensiyaları Beynəlxalq Elmi-praktiki Konfransın materialları, – 02-03 oktyabr – Bakı: 2018, – s. 336-339.

2. Fərdi məlumatların qorunmasının beynəlxalq aspektləri // Doktorantların və Gənc tədqiqatçıların XXIII Respublika Elmi Konfransının materialları, – Bakı: 2018, – c.2. – s. 109-111.

3. The Right to be Forgotten – Google Spain case and its implications // Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq cəmiyyətə inteqrasiyası və hüquqi dövlət quruculuğunda hüquq elminin müasir inkişaf tendensiyaları Beynəlxalq Elmi-praktiki Konfransın materialları, – 14 dekabr – Bakı: 2018, – s. 94-96.

4. Məlumatların portabilliyi hüququ Avropa İttifaqının qanunvericiliyi perspektivindən // Bakı: Bakı Universitetinin Xəbərləri, – 2019. №1, – s. 53-59.

5. Privacy and workplace monitoring – perspectives of Azerbaijani data protection laws // Bakı: Beynəlxalq Hüquq və İnteqrasiya Problemləri, – 2019. № 2 (57), – s. 56-61.

6. Правила защиты персональных данных в правовой системе США//Часопис Київського університету права, – 2020. № 2, –с.481-484.

7. Fərdi məlumatların qorunması üzrə beynəlxalq hüquqi əməkdaşlıq – inkişaf istiqamətləri və mümkün tendensiyalar // - Bakı: Azərbaycan Hüquq Jurnalı, – 2020. № 2, – s. 106-111.

8. Fərdi məlumatların anlayışı və onların qorunmasının aktuallığı // Bakı: Azərbaycan Hüquq Jurnalı, – 2020. №3, – s. 145-151.

9. Azərbaycan Respublikasında fərdi məlumatların qorunması və sahəvi qanunvericiliyin inkişafı // Müasir dövrdə hüquq sahələrinin qarşılıqlı əlaqəsi və tətbiqi: nəzəriyyə və təcrübə Beynəlxalq Elmi-praktiki Konfransın materialları, – 3 iyun – Bakı: 2020, – s. 523-528.

10. Global information security and the changing landscape of data protection laws // Proceedings of 7th International Conference on Control and Optimization with Industrial Applications, – Baku, Azerbaijan, – 2020. Vol. 2, – p. 302-304.

11. Правила защиты персональных данных учреждениями Европейского Союза // Сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции по теме «Стратегические направления противодействия преступности на национальном и транснациональном уровнях, – Ханты-Мансийск: 2021, – с. 238-241.

Dissertasiyanın müdafiəsi “___” _____ il tarixində saat ___ Bakı Dövlət Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən FD 2.44 Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: AZ 1438, Bakı ş., Zahid Xəlilov 33, Bakı Dövlət Universiteti.

Dissertasiya ilə Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Dissertasiya və avtoreferatın elektron versiyaları Bakı Dövlət Universitetinin rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat “___” _____ il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb:

Kağızın formatı:

Həcm:

Tiraj: